

ZÁKLADY PSYCHOLOGIE A SOCIOLOGIE

Mgr Ing Kamila Svobodová

Téma 6: Sociální stratifikace a sociální deviace

Cíl: Seznámení s pojmy sociální deviace, které nejvíce souvisí se sociologií organizace.

Obsah:

- 1) Sociální stratifikace
- 2) Sociální deviace
- 3) Sociální patologie
- 4) Mobbing

Sociální stratifikace

- **Sociální stratifikace** = hierarchické rozvrstvení společnosti na skupiny, třídy, kasty.
- Nerovnosti různých druhů se zvyšují s počtem lidí v lidské komunitě.
- Nerovnost je ekonomická, genderová, věková, náboženská -> vše, co je odlišné od stratifikačního schématu.
 - **Otrokářství** – extrémní příklad nerovnosti – lidé vlastní lidi
 - **Kastovní systém** – sociální postavení je dáno již při narození, během života se zastává neměnné postavení.
 - **Stavy** – každá vrstva má svá práva a povinnosti, zakotvené v zákonech jsou i rozdíly.
 - **Třídy** – uskupení osob, které disponují přibližně stejnými ekonomickými zdroji – ovlivnění způsobu života a možností.

Sociální deviace

- Odchylka od společensky přijatých norem chování – POZOR normy se v průběhu „dějin“ mění!!
- Důležitá je platnost normy – vyplývá ze společenské smlouvy, jaký způsob chování je přijatelný a jaký nepřijatelný.
- **Společenská norma:**
 - Přijaté většinové chování – většina jako norma.
 - Ideál – nad společností, je určována autoritou.
- Vytlačování nositelů odchylek na okraj – normy mají konstituující charakter, mantinely sociální interakce
- Udržování norem je sociální kontrola – sankce, odměny.

Druhy sociální deviace

- Dnes máme širší pojetí toho, co je „normální“.
- Je velmi obtížné rozlišit negativní a pozitivní (hodnoceny jako mimořádné, vycházející z pozitivních hodnot)
 - **Negativní**
 - Nezaměstnanost, závislosti, promiskuita, prostituce, kriminalita, syndrom CAN, agresivita, sebevraždnost.
 - **Pozitivní**
 - Výrazný altruismus, striktní dodržování pravidel, dobrovolná skromnost a sebeomezení.

Prevence

- Soubor intervencí s cílem zamezit či snížit výskyt šíření negativních sociálních deviací.
- **Primární** – všechny konkrétní aktivity, které mají za cíl předcházet problémům a následkům
 - Nespecifická – volnočasové aktivity, zajištění všestranného rozvoje dětí,
 - Specifická – konkrétní podpůrné programy pro rizikové skupiny. Programy by neexistovaly, kdyby neexistovaly problémy patologických jevů.
- **Sekundární** – aktivity jsou zaměřeny na předcházení závažnějších problémů u jedinců, kterých se týká soc patologický jev.
- **Terciální** – předcházení vážnému nebo trvalému zdravotnímu, případně sociálnímu poškození v souvislosti se soc patologickým jevem.

Sociální patologie

- Odchylka od společenských norem
- Škodlivé chování, dlouhodobé – ohrožuje společnost.
- Některé sociální patologie jsou trestné.
- Při dosažení určité míry se dostává společnost do krize – anomie -> přestávají platit normy do té doby považované za samozřejmé.
 - Anomie je krize hodnot, absence společenské solidarity.
- I sociální patologie mohou mít pozitivní vliv na společenský vývoj.

Přijetí cílů	Přijetí prostředků	Adaptační reakce
+	+	Konformismus
+	-	Inovace
-	+	Ritualismus
0	0	Únik
-	-	Vzpoura

Labeling

- **Etiketizace** – nálepkování skupin ve smyslu deviace nebo patologie.
- Zařazení jedince do skupiny deviantů na základě určitého znaku (nálepky).
- Nálepkou se rozumí určitý symbol deviantní sociální skupiny (zloděj). Označení je většinou **hanlivé**.
- Po označení jedince nálepkou, je mu přisouzena nová role ve společnosti -> nutné se s ní vyrovnat.
- Označení je podstatnější než samotné porušení normy – nemusí s tím vůbec souviset – předsudky.
- Označení jedince nálepkou dochází k „napadnutí“ jeho vlastní identity – **primární deviace** – bezprostřední reakce na nálepku (frustrace), **sekundární deviace** – nálepka je stále připomínána (verbálně, chováním, vyloučením).

Mobbing

- Cílevědomé šikanování nebo psychický teror na pracovišti.
- Šikana se díky situaci a intrikám na pracovišti stávají rutinou.
- Na jedince se útočí alespoň jednou týdně po dobu půl roku a útoky provádí jedna nebo více osob.
- Dlouhodobé vydělení z kolektivu – extrémní stres!!
- Mobbing se vyskytuje nejčastěji mezi osobami na stejných pozicích – zde pak závisí i druh mobbingu.
 - Nižší úroveň – soukromý život, osobní vlastnosti a zvláštnosti.
 - Vyšší úroveň – systematické zatlačování do pozadí, znevažování výsledků práce a schopností.
- Typická oběť neexistuje – většinou to bývají ale ti, co se něčím liší.
- Nejúčinnějším likvidace mobbingu je zabránit mu na začátku.

- **Typy obětí:**

- **Osamocený pracovník** – žena/muž v kolektivu mužů/žen,
- **Nápadný pracovník** – starší, cizinci, menšina
- **Úspěšný pracovník** – nepříznivá protiakce ze strany spolupracovníků,
- **Nový kolega** – zejména pokud se odlišuje.

- **Typy agresora:**

- **Strůjci** – aktivní osnovatelé mobbingu – vlastní výhody, odreagování frustrace
- **Náhodní pachatelé** – z bezvýznamného konfliktu se rozvine trvalý spor, záleží na morální úrovni pachatele.
- **Aktivní spoluúčastníci** – podporují agresora zatlačováním oběti do kouta.
- **Pasivní spoluúčastníci** – snaží se nic nevidět – **tím mobbingu přispívají!!**

- **Důsledky mobbingu:**

- **Psychologické** – deprese, úzkost, poruchy koncentrace, těžké psychické poruchy (až sebevražda).
 - **Zdravotní** – srdeční poruchy a krevního oběhu, bolesti hlavy, zažívání,
 - **Ekonomické** – pracovní neschopnost, dlouhodobý snížený pracovní výkon.
- V úřadech je mobbing častější než na pracovišti s manuální prací.

Fáze mobbingu

1. Konflikty, jednotlivé případy – neurovnání nezávažného konfliktu = „otrava“ celé atmosféry;
2. Nástup psychického teroru – výběr oběti – sebedůvěra klesá, psychosomatické projevy. Dostává se do defenzívy;
3. Mobbing je oficiální – nelze ho utajit. Oběť často řeší vše špatně – absence a hádky potvrzují „kde je problém“ a při sníženém výkonu bývá vyvozen mylný závěr;
4. Vyloučení – postižený nechce dobrovolně odejít, hledají se cesty, jak jej donutit.

Strategie mobbingu

- Šíření pomluv, izolování, sabotování práce, znevažování výkonů, poškozování zdraví a soukromí.
 - **Ženy** spíše pasivní metody – posměšky, štvání, zlomyslné narážky, skákání do řeči atd.
 - **Muži** – ignorování, shazování, vyhrožování, cynické poznámky o práci i životě.
 - **Manažeři** – svévolné, nepřiměřené a přehnané vyjádření moci.
- **Oběť je vždy nepřípravená.** Důležité je vyvinout vlastní úsilí a najít si vlastní spojence, kterým lze důvěřovat.
- **Zjistit, lez-li řešit situaci po dobrém! Pokud to není možné, volit ústup.**
- Nezúčastnění mohou pomoci jen radou, člověk si může pomoci sám, pokud zvládne konflikt definovat, řešit, vnitřně zvládnout, urovnat, smířit se s protivníkem, najít podporu v rodině, vyhnout se alkoholu.
- Pomoc může nadřízený, HR, odbory, ale hlavně kolegové.

Podmínky vzniku mobbingu

- Stres z přetížení nebo špatné organizace práce – přetížení -> agrese
- Jednotvárnost, nuda
- Nevhodný styl řízení – vytvoření klimatu pro vznik mobbingu
- Konkurenční prostředí a strach z nezaměstnanosti - slabší pracovníci se uchylují k psychickému teroru.
- Varovné signály:
 - Lhostejný vedoucí (nic nechce vědět, vše je mu jedno);
 - Konkurenční tlak v organizaci – časová tíseň, podstav, hluk;
 - Nejsou kontakty mezi spolupracovníky;
 - Neřešení konfliktů, fluktuace, pomluvy, intriky,
 - Nevykomunikovaná změna;
 - Soupeřící zájmové skupiny;
 - Špatná hospodářská situace.